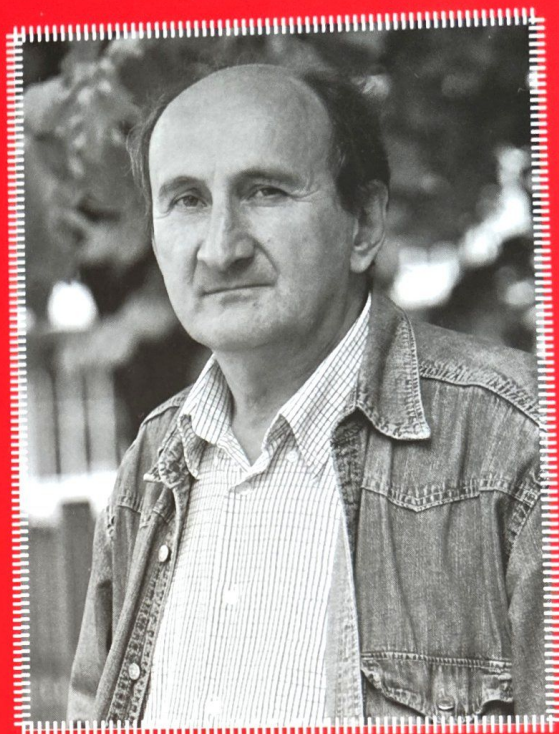

Свет речи
часопис за српски језик и књижевност
Београд 2009.

27-28

САДРЖАЈ

РЕЧ УНАПРЕД

ПИСЦИ ГОВОРЕ

Писање је начин откривања живота
(са Мирославом Максимовићем разговарала Зорица Несторовић) 3
Радивоје Микић: Запис о поезији Мирослава Максимовића 7

СВЕТ ЈЕЗИКА

Душица Божовић: Старац и Балтичко море 11

ТУМАЧЕЊА

Снежана Самарџија: Улоге духовног сродства у епској стилизацији 16
Вукосава Живковић: Бајковити елементи у приповеткама Симе Матавуља 25

ИСТОРИЈА ЈЕЗИКА

Владимир Вукомановић: Непостојимога лик постојими (о партиципима у српском језику) 30

ПОЈМОВНИК

Милан Алексић: Књижевни родови 37

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Ивана Андрић: Наслови у „жутој штампи“ 49

ПОЕТИКА

Ненад Николић: Просвећеност: основни појмови 56

СВЕТ РЕЧИ

Светлана Слијепчевић: Сви смо ми под шифром 64

ТРАДИЦИЈА

Зорица Несторовић: Исидора Секулић или о ћутању 67

РАДИОНИЦА

Имена етника и придеви изведени од њих
(резултати истраживања студената Српског језика и књижевности Филолошког факултета у Београду:
Ана Ранђеловић, Марко Костић, Јагода Јеремић и Данијела Томашевић) 72
Златко Грушановић: Ученици и писмени задатак 79

КАЛЕИДОСКОП

Олга Сабо: Лекс-инфо 88
Весна Ломпар, Балша Стипчевић: Језички квиз 90
Златко Грушановић: Лапсуси 92

ШКОЛСКИ ЖИВОТ

Златко Грушановић: Волети је дар (о представи „Мала принцеза“) 96
Школски живот (приредила Босиљка Милић): 102
Лингвистичка секција Средње школе у Гроцкој: Морфолошка категоризација лекси­
ке писмених задатака ученика Гимназије и средње стручне школе 102
Лингвистичка секција Медицинске школе: Помодни изрази у Ужицу граду 105
Писмени задатак награђен првом наградом на зимском семинару 2008. године:
Значај 1847. године у развоју модерног српског језика и књижевности 106
Јасмина Пивнички: Језик све памти
(Дан словенске писмености и Видовдан у Гимназији Јован Јовановић Змај у Новом Саду) 108
Финале IV конкурса за есеј о поезији Десанке Максимовић у Ваљеву 111
Такмичења 113
Конкурс 118

УЧЕНИЦИ И ПИСМЕНИ ЗАДАТАК¹

Златко Грушановић

Да ли се може научити писање писменог задатка из српског језика? Приликом првих сусрета са писменим задацима многи ученици се обесхрабре и лако одустају сматрајући да не могу и не знају да напишу добар писмени састав. Иако не постоји чаробна формула чијом се применом може успешно написати литераран рад, писменост се може побољшати вежбањем образаца, размишљањем о темама и поступцима њихове обраде и читањем тако да се одређене технике могу усвојити попут каквог занатског умећа које ученицима може олакшати писање. Које су истине и заблуде ученика у вези са радом на писменом задатку?

1. ИСТИНЕ И ЗАБЛУДЕ

1.1. Таленат и вежбање

Прва заблуда коју ученик има у вези са писањем јесте да добар писмени задатак може да напише само ученик талентован за писање. Да, тачно је да талентовани ученици могу брже и лакше да напишу задатак, али

ако не вежбају таленат им неће много помоћи у досезању врхунских резултата. Исто тако и вредни ученици ће, захваљујући упорности при вежбању писања, брзо достигнути и брзину и квалитет писмених задатака који пишу ученици надарени за писање литерарних радова. Таленат може да постоји и одлично је ако га ученици имају, али није нужан услов да би се написао добар састав. Како се може вежбати писање писмених задатака?

Постоји активно и пасивно вежбање за писање састава. Пасивно вежбање је читање књига, јер читајући несвесно учимо лексиком, усвајамо фразе и изграђујемо структуру језика што нам касније омогућава да брже и лакше пронађемо реченицу одговарајућу за наше мисли. Уколико нам је сужен избор лексике, задатак ће нам бити литерарно сиромашнији. Речник се развија и побољшава читањем, разговорима, лексичким и семантичким вежбама које се раде на часовима српског језика.

Активно вежбање би било слично ономе када вежбамо задатке из збирке за математику, само што се уместо задатака које треба решити, пишу састави на изабрану тему. Што више састава напишемо, то ћемо лепше и боље писати. Поред домаћих задатака и писмених вежби у школи, веома је корисно и

дописивање с вршњацима, што би представљало одличну и забавну вежбу. Нажалост, савремено доба донело је електронизацију свега, па и поште. Епистоларна књижевност се изгубила а писма се све више пишу кратко у виду језгровитог али неписменог е maila, или пак sms поруке.

1.2. Инспирација и упорност

Друга заблуда која се јавља код ученика јесте да добар писмени задатак могу да напишу само ако имају инспирацију. Стога се ученици обично на часовима писмених задатака жале да немају надахнуће за задату тему. Инспирација је свакако пожељна, али није неопходна. Таленат и инспирација доприносе оригиналности и квалитету састава, али се ваљан састав може написати и без инспирације. Изостанак надахнућа можемо надокнадити занатом и знањем. Оно што је веома важно јесте да ученике мотивишемо за састав, да учинимо да им буде јасна тема, чак и да им нагостимо све могућности које та тема пружа, као и да се они благовремено припреме. А када се неки ученици муче и не знају како да започну састав, треба их охрабрити да започну првим реченицама које им се учине погодним, јер ће тако већ полако ући у разраду теме. На крају се могу вратити уводу и боље га

¹ Овај прилог је проистекао из вишегодишњег искуства рада са ученицима и представља концепт књиге *Како написати писмени задатак*, коју је аутор писао анализирајући писмене задатке ученика узраста од петог до осмог разреда основне школе. Књига је спремна за штампу и чека погодан тренутак за објављивање.

уредити, па чак и избрисати
те реченице уколико прона-
ђу ново решење.

1.3. Брзина и квантитет

Ученицима треба показати да добри састави не могу да се напишу за петнаест минута, јер је и ђацима који су талентовани, као уосталом и великим писцима, потребно одређено време да би литерарно дело било квалитетно. За тако кратко време може се добити овакав састав:

ПРЕД БИСТОМ ВУКА
КАРАШИЋА²

У школском двораништу се налази биста Вука Караџића. Често погледам у њу. Између два одмора увек погледам у њу. Одјунк сам размишљала о њему. Вук је створио азбуку од 30 слова. Био је један од оснивача који је створио нашу азбуку. Основно је преузимао латиницу. Вук ће бити у историји познат.

1.4. Исправке

За сваки посао је потребно време, а оно што је у том времену веома битно, то је релаксија, поновно и поновно читање и исправљање свог рада пре коначне верзије. Ученике треба учити да увек може боље, и да се никад не треба пребрзо задовољити. Чак у интервалу

2. У свим писменим задacima који се ovde navode kao primeri nisu ispravljane gramatičke i pravopisne greške koje su učenici pravili samo zato da bi se sačuvala autentičnost govornih podataka.

од само sat vremena između pisanja i ponovnog čitanja pismenog zadatka, moguće je uvideti greške i naći bolja rešenja za neke rečenice ili paragrafe. Naravno, i u ispravljanju postoji mera. Veoma su važne i ispravke posle pismenog zadatka. Međutim, ako nastavnik ne kontroliše njihov rad, učenici obično samo prepisuju sastave ili isprave samo ono što je nastavnik podvukao. Treba ih naučiti da i rečenice koje nastavnik nije obeležavao mogu biti bolje napisane. Možda ih je najbolje motivisati tako da privremeno preuzmu ulogu nastavnika i budu pregledači koji će ispravljati svoj sastav ili sastav drugog učenika iz одећења. Пошто се у школској години раде само четири писмена задатка, подразумева се да постоје и само четири часа посвећена исправкама писмених задатака што је недовољно да би ученик могао направити помак у писању. Али ако томе додамо још и исправљање домаћих задатака, различите лексичке и стилстичке вежбе, онда је на часовима српског језика омогућено сваком ученику да побољша своју писменост.

2. СТИМ И ЛЕКСИКА

2.1. Cytosol

Сваки човек је јединствен, па тако постоји и јединствен стил по коме се он може распознати. Сви можемо да размишљамо исто или слично, али ученике треба мотивиса-

ти да реченицама изграђује
да треће или више рече-
ницама може и изградити
ну у својој мисаоној слици.
ку. Овај задатак не може се
буде помнут само из једне
тике, већ и из више, из више
посебно реченица, из више
фигуре које садрже више
одличних елемената. Задатак
састав је структура коју сваки
ученик остварује на свој
свој индивидуални и кре-
тивни стил.

Tajanstveni istorijski je tema
 koja se obično daje posle čita-
 nja romana Danijela Defoj.
 Robinsone Kruza koji se nalazi
 na spisaku obavezne litera-
 ture za peti razred osnovne
 škole. Iako je tema veoma
 slobodna, učenici obično
 prepricavaju knjigu stavljajući
 sebe u ulogu čuvenog ko-
 gnitiviste. Umesto da zamisle
 i opišu kako su se mogli i
 sami naći na ostrvu, oku-
 pljali kranu i sreći, misle
 da ne, i budžakare, ako je-
 nog neobičnog sastava u ko-
 jem je učenika razvila ideju
 iz tada popularne reklame
 za sokove.

НАМИА САН СЕ НА
ТАЈАНСТВОМ ОУПЕН

Pobeđni od sveta, od sveta, i
približiti mi je svetost čineći mi
i po nekim delima. Ponekad
želim da odem na neki pustol
ostipno gde bih mogao da radim
niti mi je volja, da nikome ne
odgovaram i nikome ne želim.

Замислимо дак какав човек
једну прилику на пазару једна-
мокак трговачко посрће и по-
но пазару и једнако посрће. Замис-
лимо дак да ли човек трговачки
запосленик може дак држити ме-

Радионица

там обалом. Сањала сам да роним и пливам док се зраци сунца одбијају о површину мора. Тишина је, само по некад неки галеб пролети изнад моје главе.

А сада сам ја стварно на том пустом острву, зато што ми је брод потонуо. И није све тако лепо и идилично као што сам замисљала. Кад човек пожели да оде на пусто острво мисли да га тамо чека све спремно за његов долазак, али није тако пошто се онда не би звало пусто острво.

Покушавам да уловим једну рибицу, а и ако је уловим, немам ватру да је испечем, тако да ћу морати да једем траву, или да пређем у вегетаријанце и једем само воће и палмино лишће. Живим у пећини у којој је веома хладно и ни мало пријатно. Чекам неку звер да наиђе и да уради оно што море није успело, да ме докрајчи. Шетам шумом, све је пусто. Вероватно су се све животиње сакриле. Одједном, чула се музика. Боже, ја нисам на пустом острву?!

Пратим звук музике све док нисам наишла на једног забавног човека који ми је рекао: „Бамбућа“. Збуњено сам га погледала. Искочио је режисер и почео да ме виче: „Шта ви радите овде, сметате, сметате, снимамо рекламу! Знате нетакнута природа, фанта.“ Склонила сам се у страну. Људи су шетали у поворци и певали: „Остани бамбућа!“ Шта то значи бамбућа? Вероватно ништа. „Господине, господине!“ дозивала сам дебелог човека. Дошао је намрштен вероватно зато што сам му прекинула рекламу. Објаснила сам му да

је мој брод потонуо и да сам ја изгубљена на острву. Дебелуца ме је гледао са жаљењем потудио ми мало кекса. „Можете да се вратите са нама у Енглеску!“ рекао је.

Тако је и било, после неколико сати, отишли смо до чамца који су нас одвели до усидреног брода. И тако се завршило моје спасење звано „Бамбућа“.

Када ученици у неком добу пронађу свој стил, онда су писмени задаци на теме које дају више слободе, веома занимљиви. Иста ученица која је у петом разреду написала претходни састав, на крају шестог разреда већ је изградила својствен индивидуални стил писања и врло зрела размишљања. То показује и овај њен рад:

НА КРИЛИМА МАШТЕ

Ја бих желела да сам стакло, оно је провидно а ипак постоји. Можете бити у разним облицима. Понекад вас чувају у музејима, а понекад вас разбију, као што је на пример прозор.

Кад је већ реч о разбијању прозора, за стакло постоји две врсте смрти. Да вас истопе у топioniци стакла и униште неким тврдим предметом, или људском руком. Кад је у питању рука, ту се веома добро светимо. Посечемо!

Уживамо не радећи ништа, чак не морамо ни сами да се перемо, него нас перу и бришу. Кад нас истопе у идућем животу постајемо неки други предмет, са другом животном

причом. Ако се људи брину за нас и чувају нас, онда нам је век много дужи него људски.

Да сам стакло, најбоља другарица би ми се звала Сара и она би била витраж у цркви. Емилија би била стаклена пирамида у Лувру, а ја бих била стаклена ципелица од Пепељуге. Понекад би се ноћу састајале и упознавале нове пријатеље, као што су Ана, Катарина, Милена, Јелена и Тодор, прозори од једне прекрасне виле у Милану. Били би добри пријатељи и живели срећно и у миру још неколико стотина година!!!

2.2. Дијалог

ПОРТРЕТ ОСОБЕ КОЈОЈ СЕ ДИВИМ

Моја ујна има 37 година. Она је мало ниска, али за мене је висока. Има безброј малих црвених коврџа. Када би ме неко питао ко је моја ујна ја бих рекла: „То је она жена са безброј малих црвених коврџа“. Моја ујна се модерно облачи. Има нежно лице тамније боје. Када се сунча и поцрни она много лепо изгледа.

Она је веома пожртвована мајка. Кад би смо се посвађали мој брат њен син и ја, она би бранила њега. Али њој је онда жао због мене, јер моја мајка ради и не може да дође у Велико Градиште са нама. Да би ми показали да јој је жао, каже она мени: „Ајд Анка да идемо нас две женске у град на сладолед и кокице“. Када је питам зашто само нас две идемо у град она би ми одговорила: „За-

то што волим девојнице!" Моја ујна прави најбоље крофне на свету. Она води у град нас сво четворо. Мог брата њеног сина, моју сестру њену ћерку, моју рођену сестру и мене. Када требамо да идемо у град она мене саветује како да се обучем, како да се понашам, како да причам. Када дођем у Велико Градиште код ње прво што питам ако је не затекнем код куће је: „Где је моја ујна?"

Моја ујна је најбоља на свету. Ја њу обожавам и она мене сигурно. Не бих волела да се моја ујна наљути на мене, никада. Много волим моју ујну.

Ученици треба да у својим саставима избегавају и непотребне дијалоге. Ако већ воле да користе његове изражајне могућности, треба им скренути пажњу да дијалогски облик употребљавају само онда кад неке чињенице не могу да се прикажу кроз опис радње (нпр. нека препирка која се претворила у жучну расправу и која је довела до различитих последица) или ликова. Да би био добар дијалог мора да:

- карактерише (обликује) ликове тако што репродукује говор који је за њих специфичан;
- пружа потребна обавештења, информације које се у саставу морају уклопити тако да допринесу развоју теме писменог задатка;
- открива и преноси емоцију која је у неком разговору између ликова настала. Зато свака реченица коју ликови казују мора да одражава стање које ученик описује. Да би

се ово разумело можда је најбоље ученицима предложити да то провере тако што ће пробати да одглуме, или да што је могуће верније замисле ситуацију у којој се ликови налазе.

- развија заплет, тако што се догађаји наговештавају или се објашњавају они који су се већ одиграли. Међутим, увек треба водити рачуна да дијалог допринесе развоју приче и ликова.

Следећи састав, написан на једну од тема о којој смо писали, садржи низ непотребних управних говора који уз све то нису коректно написани ни са становишта правописа.

НАШАО САМ СЕ НА ТАЈАНСТВЕНОМ ОСТРВУ

Једног дана решио сам да идем на тајанствено острво.

Када сам стигао до тајанственог острва, на том острву је било веома топло до 60 °C.

То острво је било усамљено кад од једанпут сретнем Чеки Чена. Питао ме је мали тражиш ти ту: одговорио сам му дошао сам да се шетам, он мени каже чак овде си дошао да се шетам да зашто питао сам га и он ми је рекао сваке године долазе људи и воде их у Италији и тамо их убијају. Рекао сам њему због чега зашто ти овде седиш ја седим зато што морам да чувам острво. Само одједанпут наиђе брод са Италијанском заставом, рекао ми је иди се ти мали сакри а ја ћу да их средим и дао ми је пи-

штољ. Када сам видео да су га напали десеторица ја сам узео ништољ и пуцао сам у људе који хоће да нас киднапују. Ми смо их средили и рекао ми је Чеки Чен да идем кући зато што ће доћи још италијанаца, рекао сам у реду. Када сам дошао кући мама и тата су се забирнули за мене. Питали су ме где си био рекао сам им да сам био на тајанственом острву и да сам видео Чеки Чена, они ми нису веровали и због тога био сам две недеље у казни, ја сам се правдо али није ништа вредело.

Мени се највише свидело тајанствено острво и никада нећу заборавити овај доживљај.

2.3. Лексика

Веома је битно да ученици схвате да је за писање задатка потребно да имају богату лепезу лексике и да треба да се труде да пронађу што више речи како би избегли понављања која умањују квалитет писменог задатка као што је то случај у следећем раду. Било би добро да поред лексичких и семантичких вежби, мотивишемо ученике да стварају свој мини речник у којем ће бележити што више речи са различитим значењима које им могу помоћи у задацима.

МАМА И ЈА

Моја мама воли мене као што волим и ја њу.

Моја мама има плаву косу тегет очи и средње је величине. Ја волим моју маму зато што ме је кроз живот избавила многе ноћи није спавала да би ме за живот избавила.

Моја мама мене воли и за мене се богу моли, хвала ти мама што си мене изабрала, а и мени хвала што сам тебе изабрао.

Моја мама мене воли зато што сам јој леп мали цвет. Она мене воли и драга је. Ја волим да моју маму изненадим неким поклоном. Када она види поклон она је сва срећна и мени је драго, али није срећна једино када добијем неку лошу оцену, или нешто урадим.

Хвала ти мама што си била много брижна за мене и када порастем волео бих да будем као моја мама само да не будем толико осетљив.

3. ИЗБОР ТЕМЕ,
ПРИСТУПА И ПОДАТАКА

Да би ученик лакше изабрао тему о којој ће писати, можемо га упутити да размишља зашто је баш тај догађај или портрет изабрао, а не неки други. Ученици обично пишу о ономе што им прво падне напамет. Зато је потребно да ученик уме да образложи зашто је начинио тај избор, а самим тим ће и доћи до већег материјала за писање. Следећи корак је да размисли о томе шта треба да каже и на који начин да приступи саставу Ако је тема

неки доживљај/догађај, онда морамо добро да промислимо о радњи коју описујемо тј. на који начин ћемо то да испричамо. Радња је оно што се догађа, а ликови они којима се то догађа. Догађај који описујемо можемо представити као извесну физичку радњу – бекство са часа, опис спремања и напетости/страха да нас не примети наставник. Исти догађај можемо представити и као емоционалну радњу – опис ишчекивања бекства (поступак антиципације), или страха да о томе што смо учинили не сазнају родитељи или наставници (поступак ретроспекције), а могу се користити предности оба стила у описивању доживљаја. Тада се само мења временско одређење тачке гледишта.

У препричавању доживљаја ученици обично проширују своје саставе беспотребним информацијама, па такви писмени задаци имају и по неколико страна. Свака реченица мора да доприне се развоју идеје у писменом задатку. Стога ученицима можемо дати неколико савета како би што занимљивије одговорили на задату тему:

- ограничите број информација само на оне које помажу развоју приче;

- изоставите неке информације у почетку, то ће читаоцу удвостручити пажњу и додатно га заинтересовати за оно о чему пишете;

- визуелни елемент мора да надвлада онај вербални, тако што ћемо изоставити непотребне дијалоге и превелике реченице и усмерити се на најупечатљивије описе доживљаја.

ЈЕДАН ЗАНИМЉИВ
ДОЖИВЉАЈ

Било је лето. Била сам код деде и бабе у селу. Моја сестра Рада и ја смо једно лето остале месец дана на селу. Када су нам помало досадили ливаде, дошле смо на генијалну идеју да се разонодимо. Купаћемо пилиће!

Прво је био проблем како их унети у кућу а да нас нико не види. Преносиле смо их у школском раницу под изговором да смо кренули до удаљене колибе да читамо лектуру. Сви су нас сумњичаво гледали док смо одмицали, а ми смо морали гласно да причамо да се не чује пијукање.

Испред колибе је била чесма, те смо пилиће ставили у лавор са мало воде. Они су почели да пиште. Ухватила нас је паника, плашили смо се да ће их чути, тако да смо почели брзо да их увијамо у пешкир. Пилићи су и даље били мокри, па сам ја отрчала до сењака а Рада је отишла по фен. Сушили смо их једног по једног, и ушукавали у сено. Пилићима се то допало. Таман кад смо завршиле чуле смо трактор, то је био деда, кренуо је по сено. Нисмо имале избора. Морале смо брзо да вратимо пилиће. Сестра је остала да их пакује у ранац а ја сам отишла да запричавам деду док пилићи не буду склоњени у њихову кућицу. Успели смо да склонимо све пре него што је деда ушао под сењак.

И данас кад се сетимо овог догађаја, слатко се смејемо, али то није био једини доживљај тог лета. Пошто смо успешно извели прву немогућу мисију, убрзо смо дошле на идеју да то исто урадимо и са осталим животињама које је гајио деда, али то је већ тема за неки други писмени задатак.

то што волим девојчице!" Моја ујна прави најбоље крофне на свету. Она води у град нас сво четворо. Мог брата њеног сина, моју сестру њену ћерку, моју рођену сестру и мене. Када требамо да идемо у град она мене саветује како да се обучем, како да се понашам, како да причам. Када дођем у Велико Градиште код ње прво што питам ако је не затекнем код куће је: „Где је моја ујна?"

Моја ујна је најбоља на свету. Ја њу обожавам и она мене сигурно. Не бих волела да се моја ујна наљути на мене, никада. Много волим моју ујну.

Ученици треба да у својим саставима избегавају и непотребне дијалоге. Ако већ воле да користе његове изражајне могућности, треба им скренути пажњу да дијалогски облик употребљавају само онда кад неке чињенице не могу да се прикажу кроз опис радње (нпр. нека препирка која се претворила у жучну расправу и која је довела до различитих последица) или ликова. Да би био добар дијалог мора да:

- карактерише (обликује) ликове тако што репродукује говор који је за њих специфичан;

- пружа потребна обавештења, информације које се у саставу морају уклопити тако да допринесу развоју теме писменог задатка;

- открива и преноси емоцију која је у неком разговору између ликова настала. Зато свака реченица коју ликови казују мора да одражава стање које ученик описује. Да би

се ово разумело можда је најбоље ученицима предложити да то провере тако што ће пробати да одглуме, или да што је могуће верније замисле ситуацију у којој се ликови налазе.

- развија заплет, тако што се догађаји наговештавају или се објашњавају они који су се већ одиграли. Међутим, увек треба водити рачуна да дијалог допринесе развоју приче и ликова.

Следећи састав, написан на једну од тема о којој смо писали, садржи низ непотребних управних говора који уз све то нису коректно написани ни са становишта правописа.

НАШАО САМ СЕ НА ТАЈАНСТВЕНОМ ОСТРВУ

Једног дана решио сам да идем на тајанствено острво.

Када сам стигао до тајанственог острва, на том острву је било веома топло до 60 с.

То острво је било усамљено кад од једанпут сретнем Чеки Чена. Питао ме је мали тражиш ти ту: одговорио сам му дошао сам да се шетам, он мени каже чак овде си дошао да се шетам да зашто питао сам га и он ми је рекао сваке године долазе људи и воде их у Италији и тамо их убијају. Рекао сам њему због чега зашто ти овде седиш ја седим зато што морам да чувам острво. Само одједанпут наиђе брод са Италијанском заставом, рекао ми је иди се ти мали сакри а ја ћу да их средим и дао ми је пи-

штољ. Када сам видео да су га напали десеторица ја сам узео пиштољ и пуцао сам у људе који хоће да нас киднапују. Ми смо их средили и рекао ми је Чеки Чен да идем кући зато што ће доћи још италијанаца, рекао сам у реду. Када сам дошао кући мама и тата су се забирнули за мене. Питали су ме где си био рекао сам им да сам био на тајанственом острву и да сам видео Чеки Чена, они ми нису веровали и због тога био сам две недеље у казни, ја сам се правдо али није ништа вредело.

Мени се највише свидело тајанствено острво и никада нећу заборавити овај доживљај.

2.3. Лексика

Веома је битно да ученици схвате да је за писање задатка потребно да имају богату лезику лексике и да треба да се труде да пронађу што више речи како би избегли понављања која умањују квалитет писменог задатка као што је то случај у следећем раду. Било би добро да поред лексичких и семантичких вежби, мотивишемо ученике да стварају свој мини речник у којем ће бележити што више речи са различитим значењима које им могу помоћи у задацима.

Радионица

МАМА И ЈА

Моја мама воли мене као што волим и ја њу.

Моја мама има плаву косу тегет очи и средње је величине. Ја волим моју маму зато што ме је кроз живот избавила многе ноћи није спавала да би ме за живот избавила.

Моја мама мене воли и за мене се богу моли, хвала ти мама што си мене изабрала, а и мени хвала што сам тебе изабрао.

Моја мама мене воли зато што сам јој леп мали цвет. Она мене воли и драга је. Ја волим да моју маму изненадим неким поклоном. Када она види поклон она је сва срећна и мени је драго, али није срећна једино када добијем неку лошу оцелу, или нешто урадим.

Хвала ти мама што си била много брижна за мене и када порастем волео бих да будем као моја мама само да не будем толико осетљив.

3. ИЗБОР ТЕМЕ,
ПРИСТУПА И ПОДАТАКА

Да би ученик лакше изабрао тему о којој ће писати, можемо га упутити да размишља зашто је баш тај догађај или портрет изабрао, а не неки други. Ученици обично пишу о ономе што им прво падне напамет. Зато је потребно да ученик уме да образложи зашто је начинио тај избор, а самим тим ће и доћи до већег материјала за писање. Следећи корак је да размисли о томе шта треба да каже и на који начин да приступи саставу Ако је тема

неки доживљај/догађај, онда морамо добро да промислимо о радњи коју описујемо тј. на који начин ћемо то да испричамо. Радња је оно што се догађа, а ликови они којима се то догађа. Догађај који описујемо можемо представити као извесну физичку радњу – бекство са часа, опис спремања и напетости/страха да нас не примети наставник. Исти догађај можемо представити и као емоционалну радњу – опис ишчекивања бекства (поступак антиципације), или страха да о томе што смо учинили не сазнају родитељи или наставници (поступак ретроспекције), а могу се користити предности оба стила у описивању доживљаја. Тада се само мења временско одређење тачке гледишта.

У препричавању доживљаја ученици обично проширују своје саставе беспотребним информацијама, па такви писмени задаци имају и по неколико страна. Свака реченица мора да допринесе развоју идеје у писменом задатку. Стога ученицима можемо дати неколико савета како би што занимљивије одговорили на задату тему:

- ограничите број информација само на оне које помажу развоју приче;

- изоставите неке информације у почетку, то ће читаоцу удвостручити пажњу и додатно га заинтересовати за оно о чему пишете;

- визуелни елемент мора да надвлада онај вербални, тако што ћемо изоставити непотребне дијалоге и превелике реченице и усмерити се на најупечатљивије описе доживљаја.

ЈЕДАН ЗАНИМЉИВ
ДОЖИВЉАЈ

Било је лето. Била сам код деде и бабе у селу. Моја сестра Рада и ја смо једно лето остале месец дана на селу. Када су нам помало досадиле ливаде, дошле смо на генијалну идеју да се разонодимо. Кућаћемо пилиће!

Прво је био проблем како их унети у кућу а да нас нико не види. Преносиле смо их у школском раницу под изговором да смо кренули до удаљене колибе да читамо лектуру. Сви су нас сумњичаво гледали док смо одмицали, а ми смо морали гласно да причамо да се не чује пијукање.

Испред колибе је била чесма, те смо пилиће ставили у лавор са мало воде. Они су почели да пиште. Ухватила нас је паника, плашили смо се да ће их чути, тако да смо почели брзо да их увијамо у пешкир. Пилићи су и даље били мокри, па сам ја отрчала до сењака а Рада је отишла по фен. Сушили смо их једног по једног, и умишљивали у сено. Пилићима се то допало. Таман кад смо завршиле чуле смо трактор, то је био деда, кренуо је по сено. Нисмо имале избора. Морале смо брзо да вратимо пилиће. Сестра је остала да их пакује у ранац а ја сам отишла да затричавам деду док пилићи не буду склоњени у њихову кућицу. Успели смо да склонимо све пре него што је деда ушао под сењак.

И данас кад се сетимо овог догађаја, слатко се смејемо, али то није био једини доживљај тог лета. Пошто смо успешно извели прву немогућу мисију, убрзо смо дошле на идеју да то исто урадимо и са осталим животињама које је гајио деда, али то је већ тема за неки други писмени задатак.

4. КОМПОЗИЦИОНО УСТРОЈСТВО РАДА

Сваки писмени задатак има одређену форму коју мора да задовољи, тј. има тро-члану структуру: увод, раз-раду и закључак. Ипак уче-ници забораве на чиненицу да то нису и не треба да буду једини одељци једног рада, већ да су ту и пододељци, па-суси, које ученици најчешће не одавоје, или их, уколико то чине, вишеструко умноже. Потребно им је непрекидно скретати пажњу да у разради морају одавајати пасусе та-ко што ће поштовати начело по којем један пасус заправо обухвата низ реченица слич-ног значења. Мисли које чи-не нову епизоду у догађају, или нови опис, развијају се у следећем пасусу.

Пример 1.

ЗИМА И МОЈА ОСЕЋАЊА

Дошао је зима а ја сам се толико радовао да сам одмах истрчао напоље и приметио град.

Дрвеће уместо зелених ми-стића на земљу пушта беле пахуљице лаке као перо. Сада је бео као врх снежне планине.

Улица је прљава и мокра као море. Неки децени су чисти и мени је драго зато што могу да се играју весела деца.

Хладни ветар дува на све стране али мене и моје другове неће спречити да се забавимо. Веома сам срећан због снега.

Нема веселих играца који играју него само годе грање ко-

је се лутјују од ветра. Види се понеки али је мртав и мени је стварно жао.

Разиграна деца се ступицају и пенду са брда на брда. Понеки надне али одмах устание и на-стављају игру. Веома сам весело због снега.

Снег је веома бео и мек па могу да привим анђела. Напа-дао је као зрелих јабука.

Облаци су некад бели а не-кад сиви. На њима се види и по-нека птица.

Уморни људи се враћају са посла бајатљивих ногавица. Не-клима се кола заглаве али их од-главе. Прљавих јакни смрзавих костури они не одуспију да се врате кућама.

Водим зими јер има пуно снега и то ме чини срећним

Пример 2.

НЕКА ДРУГА ОБАЛА

Свако дете једном мора да се распине од детињства пре или касније. По мом мишље-њу боље је касније јер је нај-лакше бити дете зато што све што деца морају да раде је да иду у школу. А у школи је-дино што је добро је што упо-знајемо нове другове а остало је све мучење. У првих четири разреда је лако, али зато пенги, шести, седми и осми су мно-го тежи. Мени је најтеже био шести, а сада сам на почетку седмог. За сада у седмом ми и није тако лоше али све је теже и теже. Домазе писмени зада-ци, контролни, многи наста-вници питају. Мени је најтеже да напишем писмени из срп-ског јер ми писате баци и не-

де. Увек сам био лош у писању састава имао сам лоше оцете из српског због тога али ни гра-матика ми не иде баци. Али српски није једини предмет у коме сам лош ту су и мате-матика, историја, биодигија и географија, али све то може да се научи, али писање немо-же ту си или таментован или ниси. Вероватно зато сам лош у саставима или нисам. Али више нећу да причам о саста-вима јер када наставник буде читао овај састав досадићешу, већ ћу да завршим овај. Школа није лоша зато што се ту упо-знају нови пријатељи и научи нешто ново да би могли да на-предујемо у животу.

У првом примеру ученик је одавојио скоро сваку рече-ницу у посебан пасус. Он је-сте описивао зиму, али је то радио као и снег када веје на све стране. Сликовито ре-чено набацивао је реченице без икаквог реда како су му навирале и то све у једном одељку. У другом примеру се може приметити да је рад у целини заправо један па-сус. Ученик такође речу не и енкалитике пише спојено с глаголом, што представља добар пример типичних пре-шака које ученици чине до краја школовања, али је то је посебан проблем. Да је овај састав написао ученик тре-ћег разреда могли бисмо ре-ћи да је још и добар, али ка-ко је он дело ученика седмог разреда, видимо да је веома слао. Примећује се да уче-ник није напредовао у свом писању, и он се врло искре-но исповеда наставнику због

своје "неталентованости". Из његовог стила видимо да не уочава разлику између писања литерарног рада и обичног говора, јер је задатак написан као да ученик необавезно говори и жали се свом другу због проблема које има у школи.

5. ОДГОВОРТИ НА ТЕМУ

5.1. Како не промашити тему?

Један од честих проблема који се јављају код ученичких радова јесу такозвани радови на промашену тему. Уколико су ученици на претходним часовима били добро припремљени, не би требало да имају већих проблема са темом. Међутим и тада је могуће да се појаве потешкоће. Писање задатка је индивидуални рад. Наставник свој стил не може пренети на ученика, нити то треба да чини, али му навођењем што бројнијих могућности избора, што више углова гледања на тему, свакако може помоћи на ваљан начин. Следећи састав је одлутао од теме јер ученик није знао, или није размишљао о томе, да фраза „луде године“, означава период пубертета, односно онај прелазак дечака и девојчица из детињства у свет одраслих који са собом носи низ различитих и бурних емоционалних догађаја.

МОЈЕ ЛУДЕ ГОДИНЕ

Када сам имао две године. Био сам веома живахан и немирљив. Радио сам много чудних ствари: скакао са кревета, обарао комшијама саксије, гађао сам аутомобиле камењем али један догађај ћу увек памтити.

Отишао сам код баке и дедке на ручак (нећу вам причати како сам јео)! Кад сам се најео попо сам се на кревет у намери да скачем по њему као по трамболини. Испред кревета стоји стаклени плакар. Скако сам, и скако док се одједном нисам оклизнуо и ударио главом о стакло на плакару. Од панике нисам знао шта да радим па сам почео да плачем. После дуго времена и плакања све се смирило (прошао сам са мањим повредама).

После овога сам се смирио и нисам више скакао по кревету тај дан, али сам наставио да скачем по креветима који немају поред стаклене плакаре. Овај догађај ћу увек памтити као моје луде године.

Иако се у седмом разреду обично дају теме у чијој разради ученици треба да анализирају промене које им се тренутно дешавају у животу, ученик није добро разумео тему. Љубави у овом узрасту постају озбиљније него у млађим разредима, долази до разних свађа и препирки са одраслима, а понашање често није у складу са школским или породичним правилима. Рађа се бунтовништво, али је, с друге стране, често и повлачење у себе, усамљеност.

ЈА МИСЛИМ ДРУГАЧИЈЕ

Мислићу о нечему. О историји српског народа и продора Турака на Балкан.

Досељавање Словена је био први корак у историји. Али због чега је несрећна смрт цара Душана одредила да се Турци све брже и брже досељавају на Балкан. Трпало је српска војска да се припрема и раније да би победила. Падом Смедерева 1454 године Србија је пала. Мислим да је трпало када је српска црква одмах трпала да се осамостали. Ипак стварањем српског књижевног језика Вукова, Гајева и Копитарева реформа су реформе које други књижевници не би могли да ураде. Мислим да није трпало да се догоди Први светски рат, иако је по логици самоубиство Фердинанда у Сарајеву трпало само Аустро Угарској да објави Србији рат.

Ја мислим да је трпало другачије изменити ток српске историје од 14-20 века, али и овако је боље.

Ова тема је слична претходној, али је сада везана углавном за све оне ученичке проблеме одрастања и неслагања са одраслима. У таквом писменом задатку они би трпало да нам искажу сва она мишљења својих вршњака по којима се њихов свет разликује од света одраслих, али и да покажу индивидуални став, своје одступање од групног мишљења свог разреда или своје генерације уопште.

МУЧЕ МЕ ТУЖНЕ МИСЛИ

Мени је најтеже и најтужније кад ми кућни љубимац цркне.

Тада сам поприлично тужан. Мој хрчак је врло сналажљив а добио би парче сира. Једном је успео да побегне из свог аквариума. Још увек не знам како је успео. После сам га тражио цео дан после сам нашао мртвог испод мог кревета. Узео сам га и ставио у кутију од сладоледа и закопао у дворишту. Био сам врло тужан и само што нисам заплакао. Цео дан нисам баи пуно причао као да сам био заглављен у својим мислима стално сам мислио како је био леп и сладак.

На основу овог састава који је написао ученик седмог разреда, видимо да он није много напредовао у односу на начин писања у млађим разредима. Кроз обраду ове теме ученик треба да исповеди о своје проблеме које су везане нпр. за љубав, учење, родитеље и све оне различите муке и тешкоће карактеристичне за једног тринаестогодишњака. Кад смо већ поменули исповедање, требало би ученицима нагласити да писати о нечему подразумева што искреније развијати мисли о постављеној теми. Да би се то урадило, ученик мора да зна тачан циљ задате теме и сходно томе да одабере на који начин ће доћи до тог циља. Тема као што су: Волим, Љубав, Звезда, Сан су уопштене теме које нуде ши-

рок избор могућности за писање тако да је скоро немогуће промаштити тему, сем ако уместо о љубави ученик пише о аутомобилској индустрији у Шведској, мада се и тад може извући ако буде писао о великој љубави према аутомобилима, нарочито шведске производње.

ЉУБАВ

Љубав је нешто битно у животу, некада има свађе а некада не.

Љубављу не мора да значи да имаш само девојку љубав се стиче са другарицама. Да би стеко љубав треба да будеш добар друг, да будеш пажљив и не смеиши никога да мрзиш.

Када се заљубиш то је нешто најгоре у животу. И када си заљубљен некада ти дође да не једеш, да не учиш, и да не спаваиш. Када си у свађи са том особом много си нервозан и почне коса да ти опада и дође ти да побегнеш негде.

Када стекнеш љубав са другарицом то је тако лепо и сјајно. Љубав са другарицом се стекне тако што би био пажљив нежан итд. Другарица исто тако мора да буде пажљива. Да не би изгубио љубав са другарицом, девојком треба лепо да изађете до града да је изведете у неки кафић или у зоолошки врт.

Најлепше је нешто када стекнеш љубав.

5.2. Дескриптивне теме

Узмимо неколико тема у којима се уопштено описује зима као што су: Зимска разгледница, Зимски дан на улици,

Зимско јутро у мом граду (села), Зима и њене радости, Зима и њене непогоде, Зима и моја осећања. Ове теме су углавном уопштене, а главни мотив је зима. И професорима је као и ученицима досадило да читају/пишу задатке на ову тему јер се у њима од првог разреда понављају описи попут: све је бело, деца се санкају и грудвају, дрвеће је заменило своје јесење капуте белим крзненим, прави се Снешко Белић, цика, вриска, смех, људи се облаче топлије, птице су отишле на југ... Ипак, описи годишњих доба морају да имају своје место у корпусу тема за писмене задатке зато што негују способност литерарне дескрипције. Уместо коришћења устаљених израза за описе годишњих доба, ученици треба да се потруде да опишу зиму другачије, занимљивије. Није иста зима на планини, зима на мору, зима у граду, на селу. Различити су састави који описују стару ловачку брвнару на планини, и оронуте кућице које су прекрили тешки снегови, од оних који приказују зиму у граду где су зграде, улице, аутомобили. Зима није ни увек лепа. Ту су хладна јутра, људи мрзовољни и ужурбани, улице нису нимало идиличне у поподневним часовима кад се праве локве бара и блата, где се више снег не препознаје. Треба скренути пажњу ученицима да кад год је могуће пробају да састав пишу слушајући се упоређивањем или компарацијом. Тако могу да упореде доживљај зиме на планини где је мир, тишина, где су беле падине и врхови

своје "неталентованости". Из његовог стила видимо да не уочава разлику између писања литерарног рада и обичног говора, јер је задатак написан као да ученик необавезно говори и жали се свом другу због проблема које има у школи.

5. ОДГОВОРИТИ НА ТЕМУ

5.1. Како не промашити тему?

Један од честих проблема који се јављају код ученичких радова јесу такозвани радови на промашену тему. Уколико су ученици на претходним часовима били добро припремљени, не би требало да имају већих проблема са темом. Међутим и тада је могуће да се појаве потешкоће. Писање задатка је индивидуални рад. Наставник свој стил не може пренети на ученика, нити то треба да чини, али му навођењем што бројнијих могућности избора, што више углова гледања на тему, свакако може помоћи на ваљан начин. Следећи састав је одлутао од теме јер ученик није знао, или није размишљао о томе, да фраза „луде године“, означава период пубертета, односно онај прелазак дечака и девојчица из детињства у свет одраслих који са собом носи низ различитих и бурних емоционалних догађаја.

МОЈЕ ЛУДЕ ГОДИНЕ

Када сам имао две године. Био сам веома живахан и немирн. Радио сам много чудних ствари: скакао са кревета, обрао комшијама саксије, гађао сам аутомобиле камењем али један догађај ћу увек памтити.

Отишао сам код баке и деке на ручак (нећу вам причати како сам јео)! Кад сам се најео попо сам се на кревет у намери да скачем по њему као по трамболини. Испред кревета стоји стаклени плакар. Скако сам, и скако док се одједном нисам оклизнуо и ударио главом о стакло на плакару. Од панике нисам знао шта да радим па сам почео да плачем. После дуго времена и плакања све се смирило (прошао сам са мањим повредама).

После овога сам се смирио и нисам више скакао по кревету тај дан, али сам наставио да скачем по креветима који немају поред стаклене плакаре. Овај догађај ћу увек памтити као моје луде године.

Иако се у седмом разреду обично дају теме у чијој ради ученици треба да анализирају промене које им се тренутно дешавају у животу, ученик није добро разумео тему. Љубави у овом узрасту постају озбиљније него у млађим разредима, долази до разних свађа и препирки са одраслима, а понашање често није у складу са школским или породичним правилима. Рађа се бунтовништво, али је, с друге стране, често и повлачење у себе, усамљеност.

ЈА МИСЛИМ ДРУГАЧИЈЕ

Мислићу о нечему. О историји српског народа и продора Турака на Балкан.

Досељавање Словена је био први корак у историји. Али због чега је несрећна смрт цара Душана одредила да се Турци све брже и брже досељавају на Балкан. Требало је српска војска да се припрема и раније да би победила. Падом Смедерева 1454 године Србија је пала. Мислим да је требало када је српска црква одмах требала да се осамостали. Ипак стварањем српског књижевног језика Вукова, Гајева и Копитарева реформа су реформе које други књижевници не би могли да ураде. Мислим да није требало да се догоди Први светски рат, иако је по логици самоубиство Фердинанда у Сарајеву требало само Аустро Угарској да објави Србији рат.

Ја мислим да је требало другачије изменити ток српске историје од 14-20 века, али и овако је боље.

Ова тема је слична претходној, али је сада везана углавном за све оне ученичке проблеме одрастања и неслагања са одраслима. У таквом писменом задатку они би требало да нам искажу сва она мишљења својих вршњака којима се њихов свет разликује од света одраслих, али и да покажу индивидуални став, своје одступање од групног мишљења свог разреда или своје генерације уопште.

ЛАПСУСИ

Златко Грушановић

Најчешће кажемо да су лапсуси грешке које правимо док пишемо или говоримо. Постоје неколико врста лапсуса, од којих су у животу школе најзанимљивији они који припадају групи *Lapsus Linguae*. То су све оне реченице које несвесно, односно без учешћа воље, изговарају како ученици тако и наставници у одређеним ситуацијама везаним за школску свакодневицу. Иако каткад неугодни за оног ко их изговара, лапсуси представљају извор смеха и дуго се памте. Када напусте школске клупе многи ученици се неће можда сећати лекција из синтаксе, морфологије, физике или математике, али ће многи до краја живота препричавати лапсусе својих вршњака и наставника. Лапсус, а с њим у вези и све школске комичне ситуације, представљају оне лепе успомене које чине школу најлепшим периодом живота. Да је тако, може се видети по порукама које и некадашњи и садашњи ученици остављају размењујући лапсусе на интернету: *Ово никад нећу заборавити! Ма људи, било је тога пуно, доста тога се у свеске записало. Било је то лепо време. Баш смо се слатко смејали тада.* Многе школске генерације имају свеске исписане лапсусима – праве „дневнике“ лапсуса, од којих

неке можемо наћи на интернету, неке по школским новинама, а неке у својеврсним усменим предањима и урбаним легендама.

Лапсус као врста језичке омашке представља извор комике и смеха. Један од најзначајнијих теоретичара ове области, Анри Бергсон, у својој антологијској књизи *О смеху* истиче да комике нема изван људскога. „Човек не би могао уживати у смешном да се осећа осамљеним“¹, зато смех и поседује друштвену функцију. Свако се може сетити неких друштвених окупљања са строго утврђеним облицима понашања, на којима је дошло до низа комичних ситуација. Живот у учионици се такође одвија унутар одређених (не)писаних правила које говоре о озбиљности али каткад доприносе и одређеној напетости оних који деле простор учионице. Смех у сваком тренутку прети да разбије напетост и озбиљност у учионици. Уколико је атмосфера у њој озбиљнија, утолико је јачи његов ефекат, па је довољна мала грешка, било ученика, било професора, па да се просторија испуни бурним смехом. „Та крутост је оно комично, а смех је казна

за њу.“² Хумор је у средишту нашег свакодневног живота, било да нас удаљава од суморне и напете атмосфере у учионици, било да нас прати када из ње изађемо и сучинимо се са озбиљном свакодневицом. Смех нам помаже да лакше преживимо тешке тренутке, исто као што смо преживљавали стресне ситуације везане за строге професоре, нашу неспремност за час, испитивања и контролне задатке.

Највећи број лапсуса везан је за утврђене реченичне обрасце у које су залутале бесмислене мисли. Како је озбиљност извор комике, а пошто у школи наставници и ученици изговарају одређене стереотипне реченице и устаљене фразе, често се грешкама у језику обесмисли њихови садржаји што доводи до комичних ситуација. Овакве фразе граде комично значење поступком који је Бергсон назвао „обртањем“.

¹ Видети више у: Анри Бергсон, *О смеху*, превела Босилка Брлечић, Знање, Загреб, 1987, стр.12. и даље.

² А. Бергсон, *О смеху*, стр. 20.

- Наполеон је владао од 1814. до 1799 године. Јао, децо, он је у ствари обрнуто владао.
- Војислав Илић је рођен од 1860. до 1896, пардон, живео 1896.
- Ивана, јеси ту ил' ниси, па јави се, бре, дете, ако ниси!
- Само ви причајте... Нећу никог да чујем!!!
- Ко жели да поправи 1 на 2 и 3 на 4 и обрнуто, нека дође сутра.

До наставничких лапсуса најчешће долази приликом понављања устаљених фраза које су изговорене расејано:

- Може ли децо, један да слуша, а остали да причају?
- Ја видим причање.
- Ћути и говори!
- Седи доле на место и дођи да одговараш!
- Како се презива тај Гавриловић!?
- 'Охете ли да причате или да вас избащим напоље!?
- Тест не смете попуњавати оловком и гумицом!
- професор.: „Како се она зове?“
ученик: „Ана...“
професор: „А име?“

Наравно, такви лапсуси се појављују и код ученика који изговарају реченице по устаљеним обрасцима везаних за фомулативне ситуације, попут оне када редари на почетку часа пријављују одсутне ученике:

На часу је одсутан Станисављевић.

На часу нису одсутни Божовић и Миловановић.

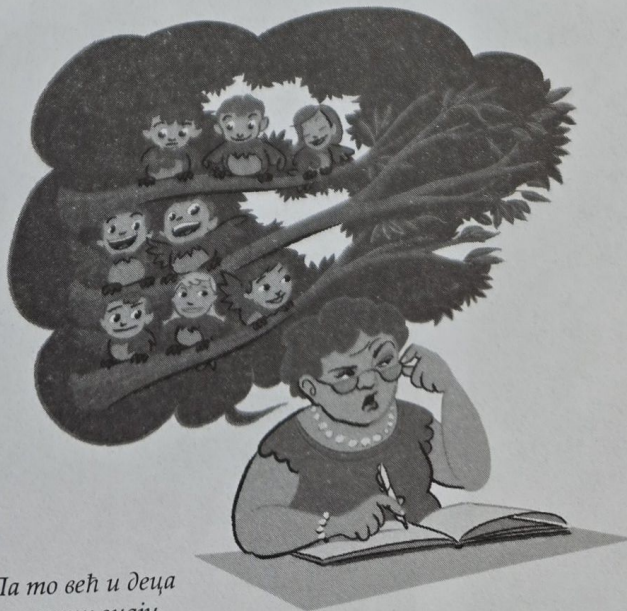
Слично је и са ситуацијама у којима се извртањем формулативних уводних или закључних реченица приликом постављања питања, давања одговора на питање, објашњења, навођења примера... добијају комички садржаји. Често се ефекат смешног постиже понављањем речи.

Поједини појединци у вашем разреду ништа не уче.

Рећи ћу вам један пример, на пример.

Нека дежурни ученик каже дежурном ученику да дежурни ученик донесе дневник.

Нацртајте правоугаони правоугаоник.

Па то већ и деца на грани знају.

Опоменем ли те још једанпут, избацићу те без опомене!

Па реченица се не почиње са „на“.

Највећи број лапсуса припада групи са комичним семантичким значењем, јер је због брзине давања одговора употребљена погрешна реч, синтагма, или се спајањем две различите фразе изазивају неспоразум у погледу њиховог смисла.

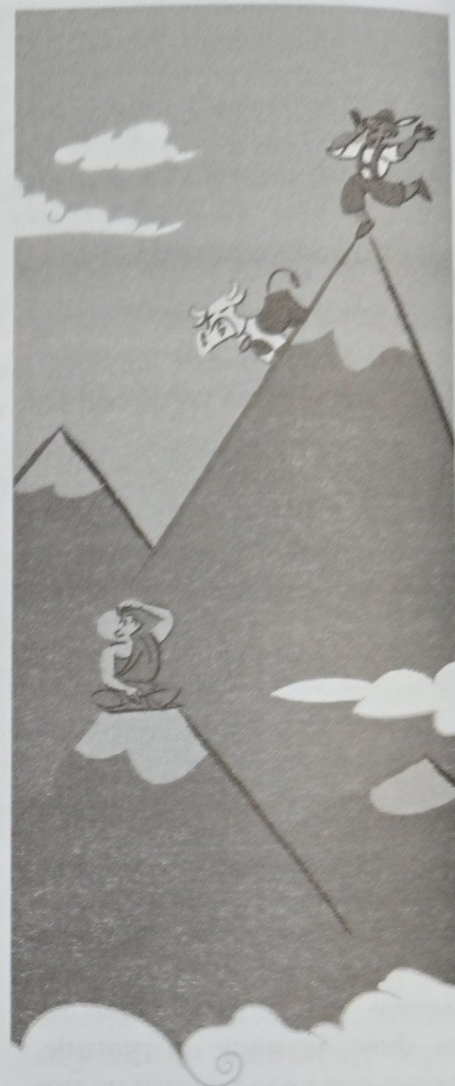
- Избаци жваку, упашће ти уста.
- Већ две године жваћеш жваку на мом часу!
- Децо, не заборавите да смо и ми професори некада били људи.
- Хајде, ко ће? Нека неко дигне две руке.
- У понедељак ћу вам дати тест изненађења.
- У среду ћу вам дати ненајављени контролни.
- Па то већ и деца на грани знају.
- Почетни меридијан пролази кроз познати град Сремчицу.

Велика већина лапсуса, од којих су неке постале и фразе које су наставиле да се користе и у ситуацијама које немају никакве везе за школским животом, везане су за наставнички ауторитет, нарочито код испитивања, удаљавања ученика са часа или опомињања због недисциплине.

- Вас двојица устаните, ви сте добровољци!
- Свеједно је да ли ћу вам дати оцену сад или поћас.
(Реченица је изговорена на 7. часу поподневне смене).
- Пишем ти двојку, али знам да имаш три.
- Што је теби, треба ли разгледницу да ти пишем?
- професор: „Милоше, отвори мало тај прозор.“
Милош: „Али професоре, напољу је ледено!“
професор: „Нисам ти рек'о да излазиш напоље него да отвориш мало прозор...“
- Професор се обраћа Зорану који „меље“ на часу:
Професор: „Зоране, треба да једеш више шпaгeтe, а не аудио траке...“
- ученик: „Јао професоре ал сте нешто лени данас...“
Професор: „Шта је, скоцк'о сам се, а? Па него, данас делим кечеве па да будем леп за егзекуцију!“

Ученички лапсуси су углавном догађају када ученици одговарају лекције које слабо знају, или не знају уопште па се „извлаче“ понављањем речи, формирајући тако потпуно бесмислене реченице, затим када градиво уче напамет не разумевајући значења речи, и каткад приликом употребе страних речи чије значење или лексички облик не знају. Тада се смех у учионици усмерава на једног ученика међу њима.

- У Азији је највиши врх, налази се у подножју Алпа.
- Први српски устанак је подигао Тито.
- Сеобу Срба предводио је Милош Црњански.
- Чуло мириса служи да ваздух прође до плућа.
- „Јазавац пред судом“ је новелистички сонет.
- Букву можемо наћи у Западној Европи, то јест у нашој земљи.

СВЕТ
РЕЧИ

94

- Оливера је одведена у Бајазитов харлем.
- Погинуо је у бици код Варне 1443. и 1444.
- Поражени су 1223, а убрзо затим 1240.
- Овај, ту су се налазили мртви костури.
- Север није био развијен, а Југ јест, дакле Север је био развијен, а Југ је био као Север само мало развијенији.
- У Старој Грчкој постојале су три врсте стубова: Јонски, Донски, Бетонски.

- Аорист означава радњу која се догодила одмах пошто се завршила.
- Та коинциденција је потпуно случајна?
- Византијска култура је била под великим утицајем Византије.
- Када сам имао три године упао сам у скептичну јаму.
- Наш најпознатији аеродром је Интерконтинентал.
- Ученик: Микеланђело је почетком 17. века дозидео куполу.
Професор: Јесте, устао је из гроба, Боже ме опрости, и направио куполу.

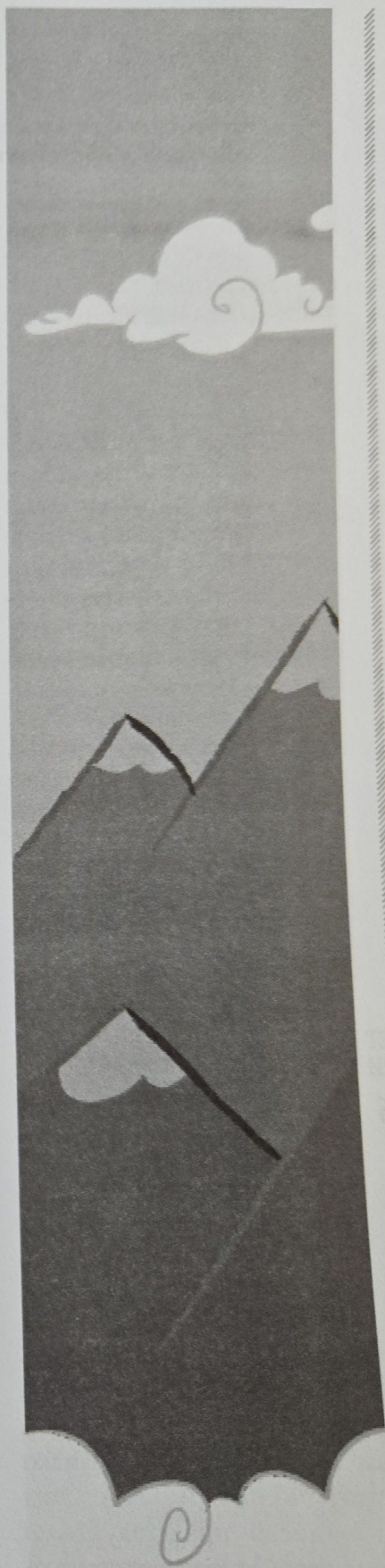
Као и што смо горе наводили, и међу ученичким лапсусима постоје највише оних са бесмисленим садржајем који су у брзини изречени добили комична значења.

- Можемо ли да маштамо о измишљеном догађају?
- У години имамо дванаест годишњих доба.
- Они причају ћирилицу
- Рекао је то окрећући се на све стране.
- Филип Фишњић је на свет гледао другачијим очима.
- Колумбо је оплодио Америку.
- Натакли су га на колац и одрубили му главу, али се у песми нигде не спомиње да је мртав.
- Цркве су мале, али лепе и побожне.
- Турци носе турбине на глави.
- Када је код нас север, код њих је лето.
- Киша је тихо падала и нагло ме пробудила.
- Разапели су га на колац.
- Дао је гол са пола центра!
- Римљани су имали приколице са коњима на два точка.

Лапсуси постоје у свим сферама друштва, али највише има школских и најдуже се памте. И наставници и ученици у лапсусу играју комичне мале улоге једног драмског тренутка који ће остати у сећању а затим се попут усмене књижевности, преносити од одељења до одељења, од школе до школе. Што су лапсуси смешнији, то комични тренуци постају дуговечнији, а школски дани испуњенији успоменама који их чине најлепшим периодом у животу.

Илустрације које прате одређене лапсусе урадио је Милан Драгојловић.

ВОЛЕТИ ЈЕ ДАР

Златко Грушановић

(О представи *Мала принцеза*, модерној бајци у драмском облику о заборављеним вредностима као што су пријатељство, љубав и искреност, у којој глуме особе ометене у развоју)

За мене су особе с посебним потребама, као и за већину људи, биле потпуно невидљиве. При првом сусрету са њима јавили су се страхови и сажаљења, али се све убрзо изгубило пред њиховом срдечношћу. После рада са њима на представи *Торта са пет спратова*, њихов свет је искорачио из невидљивости и открио се у свој својој племенитости и великој љубави. Он привлачи својом једноставном лепотом, племенитошћу и искреношћу, и понекад се запитам да ли смо у ствари Ми, у емотивном смислу, ометени у развоју, нарочиту у овом данашњем, модерном свету у коме имамо све мање воље и времена да волимо и прихватимо друге људе. Они то питање не постављају – они су једноставно такви, искрени и пуни љубави, а та посебност чини њихов свет бољим него што је наш.

Да би и други људи видели тај свет, била је потребна драмска представа која би симболично показала шта то подразумева термин инклузија, представа која је прерасла у пројекат који показује шта се све може урадити уз мало воље и жеље да се схвати да смо сви један свет иако смо различити. Зато сам и написао представу *Мала принцеза* у којој учествују ученици из Основне школе „Вук

Друштво за помоћ особама ометеним у развоју Стари град основано је 1997. године од стране заинтересованих родитеља, као непрофитна организација са циљем да личним ангажовањем активно утиче на квалитет живота њихове деце и њихових породица. Тако Друштво већ 10 година окупла особе ометене у развоју различитих узраста, врсте и степена ометености, из локалне заједнице, целог града, а чести су и корисници ван територије Београда.

Сарадња Друштва за помоћ особама ометеним у развоју Стари град са Основном школом „Вук Караџић“ отпочела је 2006. године, заједничким учешћем у припремању друге представе драмске секције Друштва Стари град под називом *Торта са пет спратова*. Од тада је сарадња континуирана. Предлог пројекта „Живимо заједно кроз уметност“ представља још један од резултата те сарадње.

Караџић“, професионални глумци и особе ометене у развоју из Друштва за помоћ особама ометеним у развоју Стари град. Тема представе су заштита животне средине и инклузија особа ометених у развоју.

Развојем свести друштва о вредности сваког појединца јавила се инклузија као покрет у оквиру социјалног модела, који не подразумева изједначавање свих људи, већ уважавање различитости сваког појединца. Инклузија је термин који означава укључивање, активирање и социјализацију особа ометених у развоју. У нашој земљи су особе ометене у развоју углавном институционализоване и маргинализоване, иако су, уколико им је пружена одговарајућа подршка, способне за живот у друштву. Будући да су ове особе једна од најугроженијих групација у друштву, социјално изоловане и занемарене од стране других припадника заједнице, оне често немају прилику за сопствени израз, квалитетну и перманентну комуникацију са особама складног развоја и задовољење личних потреба. Због ових ограничења, која намеће друштво у ком живе, настају бројни проблеми у функционисању појединаца и комплетне породице у којој живе ова и лица складног развоја. На територији Београда, а посебно општине Стари град, има мало програмских садржаја који подстичу социјализацију и интеграцију особа ометених у развоју. Развијањем опште толеранције према индивидуалним разликама и потребама бога-

тимом наше искуство и развијамо човечност.

Представа *Мала принцеза* представља инклузију на децу, јер показује да не постоје два света, односно Ми и Они, већ само један свет препун различитости. Кроз позориште и представу "Мала принцеза" свет особа ометених у развоју треба да се измести из невидљивости и постане јаван и доступан сваком заинтересованом члану заједнице. Овај пројекат подразумева

заједнички рад представника популације особа ометених у развоју и особа складног развоја на припреми представе „Мала принцеза“. Планирано је да се представа изведе у 10 градова у Србији, у основним и средњим школама и удружењима за особе ометене у развоју, где ће осим извођења представе бити организоване радионице са ученицима и корисницима који су заинтересовани за овакав начин рада, те да се на тај начин ова ме-

Антоан де Сент Егзипери (fr. *Antoine de Saint-Exupéry*), француски писац рођен 29. јуна 1890. године у Лиону као треће по реду дете од петоро деце. Већ од детињства је показивао склоности ка писању, а желео је да буде и пилот што је остварио 1921. у Стразбуру. Године 1925. упознао се са познатим писцима међу којима је био и Андре Жид, који су подржали његове литерарне покушаје. Годину дана касније је објавио своје прво дело *Авијатичар*. Током 1929. лети на разним правцима у Америци када истражује Патагонију и Кордиљере. Године 1930. је добио орден легије части за заслуге у цивилној авијацији. Учествовао је као пилот на страни ослободилачких снага против Хитлерове Немачке. 31. јула 1944. године није се вратио са задатка. Аутор је многих чланака, прича и романа међу којима су *Правац југ* (1928), *Ноћни лет* (1931), *Земља људи* (1939), *Ратни пилот* (1942), *Смисао живота* (1956), *Цитадела* (1948). Његово најпознатије дело је *Мали принц*, написано 1943. године.

Редитељи: Лепосава Станковић
Драган Николић Јордан

Сценографија: Бојана Николић,
Ивана Ловре,
Милена Ђокић,
Александар Живковић

Текст: Златко Грушановић
Музика: Горан Марковић
(ex Rain Experience)
Костим: Јована Миросављевић
Сценски покрет: Ивана Калаш

Мала Принцеза

- 19. новембар 2008. - 18 часова -

- велика сцена - Југословенско драмско позориште -

Улоге:

Краљ:
Краљица:
Принцеза:
Алутант:
Специјалац I:
Специјалац II:
Краљ шуме:
Краљица шуме:
Полет Виктор:
Полет Дубравко:
Дамјан:
Лала:
Миско:
Павле:
Слуга Ивица:
Деца:
Шумска виле:
Становници шуме:

Александар Николајевић
Тијана Херлић / Јована Миросављевић
Вања Црнојевић / Ана Неједић
Милош Анђелковић
Зоран Вукотић
Александар Ђокић
Милан Михајловић
Александар Живковић
Савио Бичак
Дубравко Филић
Дамјан Дикић
Ратко Вукобратовић
Мишко Пантелић
Павле Јањанић
Ивица Ђилић
Вања Станковић, Игор Дудић
Андреа Вучевић, Катарина Петровић
Драгана Петровић
Јелена Глигоријевић, Драгана Вуксан,
Наташа Милованић, Сана Николић,
Ђула Адеми

ПРАТЕЋИ ПРОГРАМ:

Изложба радова од 16:00 часова
Округли сто на тему "Откривање театра"
модератор: Ирена Крешић

Пријатељи представе:

Министарство културе РС
Министарство рада и социјалне политике РС
Аутокулта САМАРЦИЋ
Југословенско драмско позориште
Центар за културу Стари град

тодологија учења вештина за квалитетнији и равноправан живот свих чланова друштва прошири ван граница нашег Друштва и школе. Представа је први пут одиграна у Народном позоришту на сцени Раша Плаовић, 28. децембра 2007. године. У 2008. години, представа је 13. маја била на репертоару београдског позоришта „Бошко Буха“, 20. маја позоришта у Панчеву, 19. новембра „Југословенског драмског позоришта“ а 1. децембра „Позоришта на Теразијама“ у Београду. У плану је да се до краја године посете и други градови у Србији.

Мала принцеза, својим не баш оригиналним називом, у ствари, подсећа на основну идеју Егзиперијевог *Малог принца*: људи су заборавили да гледају срцем, а суштина је очима невидљива. Ликови из представе, краљ, краљица и мала принцеза, представљају данашњи модеран свет који је опседнут бројевима, новцем, брзином, а изнад свега, опседнут је собом. Принцеза увиђа да је усамљена у таквом свету, у којем се запостављају људи с којима живимо. Девојчица залута у шуми и сретне људе, који живе потпуно изоловано од савременог света. Она се у почетку плаши, а затим кроз дружење, упознаје овај свет „посебних“ људи који је науче да искрено воли пријатеље и да чува своју планету.

Мала принцеза је и настала кроз дружење са драмском секцијом Друштва за помоћ особама ометених у развоју Стари град. Реплике које нападају ликовима из ове драм-

ске игре јесу реченице које су својствене стварним личностима, члановима ове секције. Ликови који представљају „посебне“ из шуме су: Лале, Мишко, Дубравко, Самир, Милан, Сашка, Павле... Они не глуме тај свет, већ представљају свет онакав какав он јесте. У ствари, смисао и јесте да покажемо истину, истину која се не глуми, а истина је да Дубравко, Лале, Мишко, и сви остали, имају у себи пуно љубави, коју нису заборавили да покажу. Желео сам да уз песму, игру и понеки цитат из *Малог принца*, пренесем лепоту коју сваки човек носи у себи без обзира на различитост. Људима треба показати њихов свет исто онако како ове „посебне особе“ виде наш свет, а на крају крајева то и нису два различита света, то је један исти свет са различитим људима, а зар различитост не чини читав универзум? И кад год сам се дружио са њима био сам задивљен том чињеницом колико искрено и једноставно прихватају свет око себе. Чини ми се да њихово присуство оплеменењује, смирује, а често ме наводе да размишљам о бескрајној лепоти нашег света, за коју смо заборавили да је ту негде око нас. Нама је све досадно, све можемо а ништа не радимо, а кад започнемо, врло брзо остављамо започето, а кад радимо онда радимо без воље. Где смо то погрешили? Да ли је криво друштво, држава, породица? Зашто нам деца постају агресивна, нервозна, безвољна, лења, зловољна, сујетна? Зашто

ови моји драги пријатељи из Друштва за ометене у развоју, немају те особине? Зашто их онда зовемо „ометени у развоју“? Ко је уопште ометен у развоју? Ја се врло често осетим ометеним јер не могу да изговорим тако искрену и једноставну реченицу, попут Дубравка: „Ја волим то да радим“ (да глуми). Нема сумње, они воле све што раде. То види и публика. Већ на првим представама које смо одиграли, гледаоци су били одушевљени. Није то случајно. При гледању наше представе човек је ослобођен сваке критичарске сујете. Гледалац не тражи грешке, не пита се да ли је добро или лоше, већ обнавља гледање представе у његовом пра-облику као учествовање и уживање у оном

Златко Грушановић рођен је 10.02.1976. године у Лозници. Године 2003. дипломирао је на Филолошком факултету у Београду на Групи за српску књижевност и језик са општом књижевношћу, а 2007. магистрирао на одсеку за театрологију београдског Факултета драмских уметности, одбранивши рад на тему *Драматургија Љубомира Симовића*. Живи и ради у Београду као професор српског језика у ОШ „Вук Караџић“ (оспштина Стари град). Пише драме и драмске игре, понекад и режира за децу, и сарађује са драмском секцијом особа ометених у развоју у оквиру заједничког пројекта *Живимо заједно кроз уметности*.

ПРИНЦЕЗА: А шта ће вам чиста
шума?

САМИР: „Кад човек заврши своје
улепшавање, треба пажљиво
да уређује и своју планету.
То је наш дом и морамо да
водимо бригу о њој!”

ПРИНЦЕЗА: А зашто ти нећеш да
седнеш поред мене, и дивиш
се мојој коси?

САМИР: Хајде да се дивимо заласку
сунца!

ПРИНЦЕЗА: Моја коса је дивнија!

САМИР: Уображени људи желе да
чују само похвале!

ПРИНЦЕЗА: Свеједно, мораш да
ми се дивиш.

СВЕТ РЕЧИ
ДАМЈАН: Пријатељ је нешто
најдивније на планети!

100 ПРИНЦЕЗА: Наређујем ти да
будеш мој пријатељ!

ДАМЈАН: Е па тако се не постаје
пријатељ!

ПРИНЦЕЗА: Зашто?

САМИР: Људи све мање имају
пријатеља. Пријатељ се
не купује, он мора да се
припитоми.

ПРИНЦЕЗА: Шта то значи при-
питомити?

САМИР: Припитомити значи
успоставити везе, онда ћеш
ти за мене бити једини на
свету.

ПРИНЦЕЗА: Хајде, хоћу да ме
припитомиш!

САМИР: Мораш бити стрпљива,
мораш да волиш и осећаш
јер „говор је извор свих
неспоразума”. Знаш ли ти
шта је љубав?

ПРИНЦЕЗА: То је кад сви мене воле!

ДАМЈАН: То је кад се СВИ воле!

ПРИНЦЕЗА: То сам и ја рекла!

САМИР: Пријатељи морају прво да
се воле.

ПРИНЦЕЗА: И то сам рекла, хајде
воли ме!

САМИР: То долази одавде, из срца
не из главе!

ПРИНЦЕЗА: Ако ме не будеш
волео онда ћу ти извадити
то срце!

САМИР: Онда не можеш постати
мој пријатељ, и опет ћу бити
усамљен. Човек је данас
усамљен и међу људима.

ПРИНЦЕЗА: Онда ћемо сви бити
усамљени! Стража, стража,
извадите му то срце!

(Кратка пауза)

ДАМЈАН: Ти си нека неваспитана и
уображена принцеза. Имаш
срце али га не користиш.
Лепа си али си празна.

ПРИНЦЕЗА: Ти ћеш да ми кажеш да
ти си некултуран а шта је слатко!

САМИР: Они су слатки, треба
тражити срцем. Оно што је
важно не види се очима.

ПРИНЦЕЗА: Све сам те разумела!

ДАМЈАН: Ми не можемо да будемо
пријатељи, ти си размажена
и неваспитана!

ПРИНЦЕЗА: Е, баш ме брине.
(Кратка пауза.)

ПРИНЦЕЗА: А може ли и нева-
спитан и размажен да има
пријатеља?

САМИР: Људи су заборавили шта
траже, зато данас и путају. Јако
ти тражиш пријатеља, онда
морам да те припитомирим.

ПРИНЦЕЗА: „Ајде, хоћу да ме
припитомиш!”

САМИР: А јеси читала ти Моје
принца? Он је припитомио
лисицу.

ПРИНЦЕЗА: Не, ја сам принцеза.

САМИР: Па, шта?

ПРИНЦЕЗА: Принцезе не читају.

ДАМЈАН: Пази молим те, а зашто
служи принцезе?

ПРИНЦЕЗА: Да буду лепе, да
наређују и да се забављају.

САМИР: А како се постаје прин-
цеза?

ПРИНЦЕЗА: Рођењем.

САМИР: Мој отац је краљ ове
шуме.

ПРИНЦЕЗА: Онда си ти принц.

САМИР: Али ја свако јутро об-
иђем шуму, скупили су опал
који бацају твоји дворани,
помогнем животињама и
биљкама.

ПРИНЦЕЗА: Онда ти ниси принц, ти
си слуга.

ДАМЈАН: Ми волимо шуму, живо-
тине и волимо природу.

ПРИНЦЕЗА: А ја волим да ништа
не радим.

САМИР: Зато ти је и досадно, мо-
раш да научиш да осећаш и
волиш.